

Roman Vojtechovský:

**Ktorý termín sa má používať
- posunková reč alebo (slovenský) posunkový jazyk?**

Natíska sa otázka, ktorý termín sa má používať – posunková reč alebo (slovenský) posunkový jazyk? Stačí, keď sa pozrieme na webovú stránku o súdnych tlmočníkoch, presnejšie o zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov – oddiel tlmočníci. V jednom okienku je jazyk, keď klikneme na jazyk, objavia sa rôzne zobrazenia jazykov – albánsky jazyk, anglický jazyk, arabský jazyk a pod. Medzi jazykov je posunková reč. O každom zobrazenom jazyku sa hovorí ako o jazyku. A čo jazyk, ktorý používajú nepočujúci? Posunková reč? Prečo nie slovenský posunkový jazyk? Nesprávny termín? Neznámy termín?

Myslíme si, že tento termín posunková reč by sa nemal vôbec používať. Lenže u nás sa dosť používa, prenikol i do legislatívy, avšak z hľadiska jazykovedného je nezmyselný. Podľa Okrouhlíkovej (2008) *„jazykoveda prísne rozlišuje medzi jazykom a rečou. Zatiaľ čo jazyk je systém slúžiaci ku komunikácii, reč je potom realizáciou tohto systému v konkrétnych, individuálnych prehovoroch; konkrétnu správu, ktorú vysloví hovoriaci na základe svojej znalosti jazyka. Jednoduchšie povedané, je to používanie jazyka konkrétnym hovoriacim, jeho schopnosť vyjadrovať sa a dorozumievať sa jazykom. Chceme teda povedať, že niekto (napr. nepočujúci) používa vo svojej komunikácii určitý systém, neoznačíme tento systém termínom „reč“ (napr. slovenská¹ reč, slovenská² posunková reč), ale termínom „jazyk“ (slovenský³ jazyk, slovenský⁴ posunkový jazyk).“* V tomto prípade je na mieste termín „jazyk“. Podobne podľa Langer ([on-line], cit. 13. 6. 2009) *„nezmyselne by pôsobili termíny „česká reč“, „anglická reč“, „ruská reč“, ktoré jazykovo gramotný človek pre označenie príslušného jazykového systému nikdy nepoužije.“* Ako tvrdí jazykovedkyňa Macurová (2001, s. 70): *„je ťažké odhadnúť, z akých dôvodov u nás spojenie „posunková reč“ zakorenilo.“*

Podobne ako uviedla svoj názor Okrouhlíková, môžeme poukázať na podstatný rozdiel medzi jazykom a rečou podľa jazykovedca Mistríka. Ten (1999, s. 7) tvrdí, že *„v skutočnosti medzi jazykom a rečou je podstatný rozdiel. Rozdiel je asi taký ako medzi vzorcom kyseliny sírovej a skutočnou kyselinou sírovou alebo ako medzi projektom stavby a hotovou stavbou. Možno uviesť ešte aj ďalšie prirovnanie: medzi jazykom*

¹ Upravil R.V.

² Upravil R.V.

³ Upravil R.V.

⁴ Upravil R.V.

a rečou je taký rozdiel ako medzi receptom a jedlom uvareným podľa tohto receptu. V uvedených prirovnaniach „jazyk“ predstavuje H_2SO_4 , projekt stavby, recept, a „reč“ predstavuje skutočná kyselina sírová, hotová stavba, pripravené jedlo. **Jednoducho by sa dalo povedať, že jazyk, to je súhrn pravidiel, na základe ktorých vzniká reč.** Každá reč sa tvorí na základe istých jazykových predpisov, vzorcov alebo pravidiel, v každej reči je poriadok, ktorý je daný inventárom zákonov. Keby to tak nebolo, rečové prejavy ľudí by boli nezrozumiteľné."

Keďže sa jedná o jazyk, presnejšie o posunkový jazyk, musí vychádzať z jazyku, ktorý používajú nepočujúci, rodení hovoriaci v tomto jazyku.

Macurová (1994, in Tarcsiová, 2005, s. 29) dodáva, že: „Vlastnosť „byť jazykom“ býva často spájaná len s určitým spôsobom existencie (s existenciou audioorálnou⁵). Takýto postoj očividne odráža precenenie jednej charakteristiky jazyka (existovať určitým spôsobom) a zároveň nedoceňuje charakteristiky niest' iné funkcie – mentálne (myšlienková činnosť) a komunikačné (dorozumievacia činnosť). Tie sa priradujú jazyku bez ohľadu na to, v akom spôsobe existuje. Niet pochýb o tom, že v dorozumievaní nepočujúcich je už zmienená ľudská vlastnosť myslieť a komunikovať vykonávaná motorickým spôsobom – teda pohybmi rúk, tela a tváre."

V spojitosti s komunikáciou nepočujúcich sa i napriek tomu ešte stále používa výraz „posunková reč“. Dokonca vychádzajú publikácie, ktoré sa označujú za slovníky posunkovej reči alebo za učebnice s posunkovou rečou. Podobne sa vyjadril aj Štefánik (in Vojtechovský, 2008, s. 16) k publikácii Frekvenčný slovník posunkovej reči. Podľa neho „*autori sa dopustili prinajmenšom nepresnosti, keď svoj slovník označili/nazvali slovník posunkovej reči (namiesto slovník posunkového jazyka – veď všetky slovníky, ktoré poznáte, sú slovníky (anglického, slovenského, nemeckého...) jazyka, nie reči!) a aj ďalej slovo „reč“ v tejto súvislosti používali. Predsa, ak je to nezávislý jazykový systém, tak to je jazyk, a nie jeho realizácia, čiže reč.*“

U nás sa naďalej používa termín „posunková reč“ v mnohých oblastiach. Myslíme si, že je vhodné termín „posunková reč“ obmedziť a namiesto neho používať 2 odlišiteľné termíny – slovenský posunkový jazyk ako prirodzený jazyk⁶ nepočujúcich a posunkovanú slovenčinu ako umelý jazykový systém.

⁵ Audioorálna existencia – pri nej sa „vníma sluchom“ a „produkuje slovami“

⁶ Prirodzený jazyk podľa Čermáka (2007, s. 14) „je to predovšetkým možnosť (opakovateľnej) komunikácie medzi aspoň dvoma partnermi, založená na systéme, ktorý je komplexný, dynamický a ktorý umožňuje svoje znaky podľa daných pravidiel kombinovať.“ (Znak je niečo - vec/forma, čo zastupuje niečo iného na základe spoločnej skúsenosti účastníkov komunikácie. Napr. „mačka“ (chlpaté zviera s výraznými očami, štyrmi nohami

Dokonca je nutné, aby sa tieto termíny používali správne v legislatíve - zákon č. 149/1995 Z. z. o posunkovej reči nepočujúcich osôb. Príkladom môže byť Česká republika, ktorá v roku 2008 novelizovala zákon o znakovkej reči z roku 1998 na zákon o komunikačných systémoch nepočujúcich a hluchoslepých osôb. Pod pojmom komunikačné systémy nepočujúcich a hluchoslepých osôb zahŕňa český posunkový jazyk a komunikačné systémy vychádzajúce z českého jazyka. V tomto zákone sa nikde nezmieňuje o posunkovej reči.

Posunkový jazyk je prirodzený jazyk nepočujúcich, jazyk s vlastnou gramatikou, ktorá nie je závislá na gramatike žiadneho hovoreného jazyka, jazyk so svojou posunkovou (slovnou) zásobou.

Posunkový jazyk nie je medzinárodný, existujú jednotlivé národné posunkové jazyky napríklad americký posunkový jazyk (ASL), britský posunkový jazyk (BSL), český posunkový jazyk (ČZJ) a pod. Prirodzeným jazykom slovenských nepočujúcich je **slovenský posunkový jazyk (SPJ)**.

V angličtine sa používa termín „sign language“, častejšie je bádať napríklad v jazykovom prekladači alebo prekladateľa vždy preložia tento termín ako „posunková reč“. Podľa Ondruša – Sabola (1987), Černého (1996) uvedieme preklad termínov „langue“ a „parole“, ktoré ako prvý zaviedol jazykovedec F. de Saussure, do niektorých jazykov:

franc.	angl.	nem.	rus.	čes.	slov.
Langue	language	Sprache, Sprachsystem	jazyk	jazyk	jazyk
Parole	speech	Rede	reč	promluva, mluva, řeč	reč

Z tabuľky podľa anglických slov „sign language“ by sa mali preložiť ako posunkový jazyk, a nie posunková reč.

Dúfajme, že čoskoro sa zmenia termíny aj v našej legislatíve podľa Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím vychádzajúci od Organizácie Spojených národov z roku 2007. V tomto dohovore sme dali náležať na správny termín POSUNKOVÝ JAZYK. Dúfajme, že parlament súhlasí s týmto termínom. Potom nám chýba krôčik –

a dlhým chvostom, ktoré vydáva charakteristický zvuk, mňaukanie) môže byť zastúpená slovom, posunkom, predmetom, obrázkom, fotografiou (Slánska Bímová a Okrouhlíková, 2008, s. 21).

ratifikácia dohovoru – dodatočné schválenie medzinárodnej zmluvy, ktorá by mal byť v novembri tohto roku.

Literatúra:

1. ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda*. 3. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2007. ISBN 978-80-246-0154-0.
2. ČERNÝ, J. *Dějiny lingvistiky*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 1996. ISBN 80-85885-96-4.
3. LANGER, J. Komunikace s osobami se sluchovým postižením prostřednictvím znakového jazyka. In Kol. autorov. *Specifika komunikace osob se zdravotným postižením*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Dostupné na WWW: <www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/langer/clanky/2008-Komunikace.pdf>
4. MACUROVÁ, A. Poznávane český znakový jazyk I. *Speciální pedagogika*, 2001, roč. 11, č. 5, s. 69–75
5. MISTRÍK, J. *Jazyk a řeč*. 2. vyd. Bratislava : Mladé letá, 1999. ISBN 80-06-00924-4.
6. OKROUHLÍKOVÁ, L. *Znakovaná čeština*. (nepublikovaná prednáška na FF UK). Praha, 2008.
7. ONDRUŠ, Š. – SABOL, J. *Úvod do štúdia jazyka*. 3. vyd. Bratislava : SPN, 1987.
8. TARCSIOVÁ, D. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava : Sapientia, 2005. ISBN 80-969112-7-9.
9. VOJTECHOVSKÝ, R. Je jazykoveda posunkového jazyka v úpadku či v prebudení? *Infonep*, 2008, roč. 2, č. 5, s. 16–17.

Tento text bol zverejnený v časopise Infonep, 2009, roč. III, č. 9-10, s. 42-43.

